

АРТИСТИЗМ ЯК ПРОЯВ ПСИХОФІЗИЧНОЇ НЕВИМУШЕНОСТІ ТА ПЕДАГОГІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ ВИХОВАТЕЛЯ

Юрій КАЛІЧАК
м. Дрогобич

Головним елементом в процесі едукації є взаємодія суб'єктів виховання, упродовж якої «вихователь систематично і цілеспрямовано намагається вплинути на вихованців з метою розвитку і вдосконалення особистості, а також отримати зворотну інформацію про її результативність. Виховний вплив здійснюється на основі суб'єкт-суб'єктних стосунків між педагогом і дитиною, діяльність яких є процесом вільним, творчим, активно-перетворювальним, емоційно забарвленим» [1, с. 75].

Педагогіку як мистецтво, досить непросто вдається опанувати студентам закладів вищої педагогічної освіти, особливо коли засвоєння педагогічного мистецтва відбувається безсистемно чи епізодично. «Педагогічний артистизм як якість особистості творчого педагога, як невід'ємний компонент педагогічного професіоналізму та майстерності, як умова становлення його індивідуальності, прищеплюється надзвичайно складно. Задля цього педагогові необхідно засвоїти добре розвинене мислення, не лише логічне, а й образне, здатність до емпатії, до тривалої та продуктивної діяльності в умовах емоційного напруження, спроможність до перевтілення, співтворчості та співпереживання, виразність та експресивність зовнішньої діяльності» [4, с. 28]. Також потрібно вміти підтримувати власну творчу форму, досконало володіти мистецтвом самовираження.

Високий рівень артистизму дає змогу елегантно, красиво, переконливо передавати свої думки, емоційно впливати на вихованця тощо.

Справжній артистизм демонструє багатство та красу внутрішнього світу педагога, вміння розв'язувати завдання, проєктувати

майбутнє, презентуючи його в певних образах, сповна застосовуючи інтуїцію і фантазію, намагаючись поєднати при цьому логіку й естетику [6].

Артистизму неможливо «навчити, прочитавши чи запам'ятавши певний обсяг інформації. Важливо зрозуміти і перейнятися певними ідеями, включитися в роботу з виявлення та розвитку здібностей та умінь, пов'язаних з фантазією, інтуїцією, імпровізацією, технікою та виразністю мови та рухів, самопрезентацією, відкритістю, переконливістю у служінні добру та красі, у пробуванні та плеканні дітей» [2, с. 25].

Сучасні занадто вимогливі тенденції особистісного розвитку, захмарні професійні вимоги щодо особистості вихователя зумовили значне підвищення потреб у формуванні творчої індивідуальності педагога, повноти реалізації його творчих здібностей, розвитку індивідуального самобутнього стилю діяльності. Професійно необхідними якостями особистості фахівця дошкільного профілю дедалі частіше є «такі:

- спроможність яскраво, неповторно і переконливо висловлювати власні почуття та відносини;
- майстерне поєднання завдяки розвинутому мисленню та поведінці образне та логічне задля прищеплення дитині до багатющого розмаїття культури» [8, с. 611].

Педагог, котрого безспідставно вважають творчою особистістю, має детально опанувати педагогічну логіку, розвинути педагогічну інтуїцію, здатність до експромту чи імпровізації, педагогічний артистизм. Останньому відводять наразі недостатньо уваги. Вихователі незаслужено недооцінюють роль емоційно-образного компонента власної діяльності. «Педагогічний артистизм є проявом багатющого спектру відносин, реакцій на явища зовнішнього світу, спроможністю здійснити яскраву емоційно забарвлену трансформацію інформації в потрібному для заняття з дошкільниками напрямку, якості, котра сьогодні реально претендує на право стати повноправним сегментом професіограми сучасного педагога дошкільного профілю. Йдеться про рівнозначну

гармонійну представленість у системі здобуття освіти трьох взаємозалежних блоків, у котрих відображено знання, емоції та віру» [5, с. 205].

Занадто бурхливе входження людства в інформаційну цивілізацію диктує швидке опанування спільних основ сучасної культури, адже без уже сформованих навичок саморозвитку та інформаційної культури, без терпимості до чужої думки чи віросповідання, без емоційної пластичності особистість не здатна адаптуватися до швидкоплинних життєвих ситуацій.

Здавна педагоги підкреслювали значення емоційних аспектів у вихованні та спілкуванні, однак якщо раніше увагу звертали насамперед на негативні емоції, зокрема на страх перед покаранням чи невдачею, то зараз нас більше цікавлять можливості позитивного впливу емоційних переживань на результативність освітнього процесу.

Нові психофізіологічні дослідження дали змогу виявити неспроможність уявлень про біполярність двох півкуль головного мозку й утвердили уявлення про його функціонування як цілісної, єдиної системи, в якій поза розвитком правої півкулі, що «відповідає за фантазію, уяву, творчість, немислима й активізація лівої, що забезпечує аналіз, логіку, теоретичні розумові навички. Прямий шлях збільшення комплексу досліджуваних наук і нових знань безперспективний, позаяк блокує інтелектуальний потенціал дітей» [3, с. 17].

У такому випадку, на наш погляд, допоможе синтез знань з вірою та емоціями, що уможливить у перспективі відпрацювати новий зміст освіти, сприяючи входженню дитини в інформаційну цивілізацію не лише як споживача її благ, але й як потужного рушія поступального руху цієї цивілізації.

Підготовка вихователя до цього потребує особливої технології навчання, оскільки такі якості, як емпатія, здатність до імпровізації та інші не засвоюються разом із базовими науковими знаннями. Створенню такої технології відчутно сприятиме театральна педагогіка, головними ознаками котрої є глибока

індивідуалізація, творчий характер діяльності та прагнення проникнути в природу людської виразності.

Значення трансформації, інтеграції досягнень театральної педагогіки із загальнопедагогічними положеннями, аналіз можливостей педагогіки, що розкривають її зв'язки з театральною майстерністю, важко переоцінити у педагогічній освіті.

Суб'єкт-суб'єктні відносини між вихователем і дошкільником, необхідність особливого впливу на особистість дитини надають педагогічному процесу межу, що поєднує педагогіку та мистецтво. Задіюються мімічні, пластичні, інтонаційні, лексичні уміння педагога, його темпоритм, реактивність, емоційність, почуття міри, адекватне сприйняття дитини та інших операційних умінь, тому необхідно, щоб у системі професійної підготовки студенти педагогічних спеціальностей сучасних вишів опановували особливі «знання та практичні вміння:

- засоби акторської виразності, вміння тонко поєднувати, з одного боку, образне, з іншого – логічне;
- опанування прийомами впливу на увагу аудиторії;
- прищеплення вміння керувати власним психофізичним апаратом та творчим самопочуттям для успішної організації спілкування, взаємодії з вихованцями;
- вміння ефективно діяти в умовах публічних виступів, невербальної комунікації тощо» [9, с. 322].

Виховний вплив демонструє природу творчого комунікативного впливу однієї людини на іншу, пояснює генезу творчого самопочуття у діяльності комунікативного порядку і, що особливо важливо, визначає шляхи управління ним.

Артистизм неможливо опанувати. Проте можна навчитися «розуміти його прояви, усвідомлювати і оцінювати його значущість у педагогічному процесі. Можна розвинути деякі якості особистості (образне мислення, спостережливість, уяву, мову естетики, пластичну культуру тощо), безпосередньо пов'язані з артистизмом. Творчо обдарована особистість спроможна, за

наявністю мотивації, виявити, а згодом й удосконалити свої природні дані» [10, с. 17].

Майбутньому педагогові важливо навчитися ставити надзавдання своїх дій, щоб конкретні завдання поточного моменту, технологічні процедури не дробили виховний процес, не розпорошували його. Прийоми створення творчого самопочуття, виховання вміння думати про надзавдання своїх дій тощо є для педагога не самоціллю, а лише засобом створення та підтримки його постійного внутрішнього прагнення.

За привабливою акторською та режисерською технікою педагога завжди має бути багатий внутрішній світ особистості, її цілісність і самобутність. Акторський талант лише тоді корисний, коли пов'язаний зі здатністю вихователя глибоко мислити й відчувати, постійно працювати над самовдосконаленням.

Педагогічна творчість може бути охарактеризована не лише як ефективне використання педагогічних знань, умінь і навичок у практичній діяльності, але й як уміле застосування художньої логіки під час розв'язання власне педагогічних завдань, що забезпечує вдосконалення творчого потенціалу особистості через систему емоційно-образних механізмів. Важливим є осмислення сучасних вимог до педагога, особливостей етапу його підготовки до професійної діяльності, необхідності якнайшвидшого виявлення власної творчої індивідуальності та визначення шляхів, що ведуть до цього, а також розуміння мети і перспектив проведення взаємозбагачувальних паралелей між педагогікою та театральним мистецтвом [7].

Проблема психічних станів педагога та управління ними в процесі діяльності та спілкування дуже важлива, оскільки «фізична розкутість (свобода рухів, легкість пластичного вираження тощо) та психологічна свобода (відсутність страху бути об'єктом уваги, вільний вияв волі, думки, почуття, психічна рівновага) – це передумова продуктивної діяльності вихователя та розвитку його артистизму. За цієї умови стає можливим прояв його індивідуального Я» [1, с. 77].

Низька емоційна культура, невміння засвоїти форму емоційних переживань та читати чужі емоції – трагедія для педагога-невростеніка.

Уміння орієнтуватися у власних психічних станах, адекватно їх розцінювати, керувати собою, «зберігаючи своє психічне здоров'я і, як наслідок цього, досягати успіху у професійній діяльності при порівняно невеликих витратах нервово-психічної енергії – навпаки є свідченням фаховості та професіоналізму» [3, с. 20].

Певненість у собі підвищує самоповагу, призводить до бажання краще працювати, приносить визнання навколишніх. І навпаки, негативне уявлення себе, неадекватна самооцінка можуть знизити ефективність педагогічної діяльності навіть здібних і працьовитих педагогів.

Психологічне налаштування на роботу з дошкільниками, пошук натхнення для результативної комунікації зумовлений особливостями індивідуальності вихователя, специфікою дитячого колективу, об'єктивними обставинами педагогічної діяльності. Позитивне ставлення до педагогічної діяльності загалом може бути наслідком безпосередньої взаємодії з дітьми, а може зароджуватися, формуватися та зміцнюватися у спілкуванні. Самопочуття вихователя також залежить від рівня комунікативної культури і пов'язане із професійно-етичними установками [1; 3; 8–10].

Налаштування на педагогічну творчість у спілкуванні з дітьми є складним процесом і має індивідуальний перебіг. Переважна більшість педагогів здійснюють психологічне налаштування, готуючись до роботи з дітьми.

Психологічний стан людини підвладний логіці фізичних дій, яка при правильному її здійсненні рефлекторно викличе відповідну їй логіку почуттів.

Дії вихователя завжди можна проконтролювати, зосереджуючи увагу на роботі, абстрагуючись від сторонніх впливів, поступово набуваючи творчого почуття.

Метод фізичних дій є достатньо ефективним засобом мобілізації творчого самопочуття вихователя та подолання негативного

стану перед заняттями з дітьми дошкільного віку. Крім методу фізичних дій, для саморегуляції психічного стану рекомендують рефлексію, аутогенне тренування, музикотерапію тощо.

Таким чином, незалежно від пріоритетного для вихователя способу саморегуляції психічного стану, завжди важливим є його дієвість і результативність щодо підготовки до педагогічної діяльності, налаштованість на творчу діяльність, участь у спілкуванні з дошкільниками, якісна реабілітація після виснажливої праці, подолання причин і наслідків різноманітних конфліктів, вдалий добір належної теми для захопливої розповіді.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Kalichak Yu.L., Posatsky O.V. Psychological and pedagogical features of formation of relations between preschool children in different activities. *Сучасний вимір психології та педагогіки* : збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 21–22 травня 2021 року). Львів : ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2021. С. 72–79.

2. Kalichak Yu.L. Training a competitive specialist by means of a pedagogical creativity course in the system of professional training of pre-school teachers. *Acta Paedagogica Volynienses*. № 4. 2022. С. 23–29.

3. Posatsky O.V., Kalichak Yu.L. The psychological culture of the preschool teacher. *Сучасний вимір психології та педагогіки* : збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 21–22 травня 2021 року). Львів : ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2021. С. 14–22.

4. Абрамян В.Ц. Театральна педагогіка : монографія. Київ : Лібра, 1996. 224 с.

5. Єлісєнко Ю.П. Практичне опанування мистецьких основ риторики засобами театральної педагогіки. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2008. № 4. С. 200–207.

6. Зязюн І.А., Сагач Г.М. Краса педагогічної дії : навчальний посібник. Київ, 1997. 302 с.